

Vana aia taimed - õnn või õnnetus?

Ostes vanema maja koos aiaga, seistakse silmitsi tihti mitmesuguste lahendamist vajavate probleemidega. Tegeleda tuleb teede, piirete, valgustuse ja veel mitmete asjadega, ent eelkõige tekib palju küsimusi seoses olemasoleva vana haljastusega. Sellest, kuidas käituda vana haljastusega ning kuidas sellesse suhtuda, järgnevalt lähemalt juttu tulebki.

Millest alustada?

Leides ennast labida ja kirvega vanade puude vahelt, tuleb hetkeks aeg maha võtta ja ringi vaadata, mis ja millises seisukorras miski on. Esmalt tuleks oma tulevase aiaga põhjalikult tutvuda, teha endale selgeks meeldivad ning ebameeldivad asjad aias. Parema ülevaate saamiseks tuleks koristada aja jooksul tekkinud risu ning niita kõrge rohi - nii võib esmapilgul täiesti metsik ja vastuvõetamatu välimusega aed omandada juba kenama ilme, milles tulevad esile paremini juba ka vana aia väärtuslikumad küljed. Samuti soovitaks võimalusel endiselt omanikult või naabritelt küsida aia rajamise ja kujunemise kohta.

Edasise tegevuse paremaks kavandamiseks oleks otstarbekas olemasoleva aiaplaan üles joonistada, märkides ära teie jaoks meeldivad ja ebameeldivad kohad, mingil põhjusel probleemsed kohad. Seejuures peaks vaatama, kuidas on eelnevaga seotud olemasolev haljastus. Arvestama ei peaks mitte ainult visuaalse küljega, vaid ka sellega, kuidas kasvavad puud-põõsad ja ronitaimed mõjutavad näiteks valgusolusid aias, tuulekaitset, olemasolevaid hooneid ning kuidas hakkaksid mõjutama kavandatavaid juurdeehitusi. Sellest tulenevalt saate ise või spetsialisti abiga otsustada, mida võtta, mida jätta ja kuidas uut kohandada olemasoleva vana järgi.

Suured puud

Sageli, eriti vanade maamajade juures loovad aiast esmamulje suured puud. Paljude jaoks võrdub suur puu tüütu või ohtliku probleemiga, millest igal juhul tuleks kiiresti vabaneda. Kardetakse puu või okste murdumist, sügisest lehesadu, juurte ja okste kahjulikku mõju seintele, vundamendile või katusele, külma ja niiskust. Loomulikult võivad suured vanad puud endas kätkeada ohte ja ebamugavust, kuid mitte alati ja mitte igas kohas.

Vanad puud on oma kohal kasvanud võib-olla juba enne eelmist peremeest. Nad on loonud sellele kohale iseloomuliku miljöö ning mõjutavad kõige enam aia visuaalset ilmet nii lähikui kaugvaates, kujundavad suuresti selle koha kui maamärgi. Samuti kätkeb igaüks neist tükikest selle paiga (aja)lugu (kuigi me ei pruugi ju seda teada, ega oska võib-olla millegagi seostada). Teisalt mõjutavad suured puud oluliselt paiga mikrokliimat, võiks öelda, et nad on

isegi selle üheks põhikujundajaks. Seetõttu on suurtel puudel tihti nii emotsionaalne, esteetiline kui praktiline väärtus, mis metsistunud aias ringi vaadates esmapilgul võib raskesti märgatavaks jääda. Eelnevat arvestades võiks suurte puude raietega võimalusel viivitada vähemalt aasta, et näha neid kõikide aastaaegade vältel: kuidas need puud ikkagi täpselt mõjutavad elu-olu aias, kas peab ikka kindlasti maha võtma või kannatab jätta. Läbimõtlematu raiega võib kasu asemel tekitada hoopis kahju, hävitades selle, mis võib-olla oli aia isikupära üheks põhialuseks.

Loomulikult pole tarvis kõiki puid meeleheitlikult säilitada. Maha tuleks võtta kindlasti kuivanud või kuivavad puud ja viltuvajunud, ulatuslike tüveõõnsustega murdumisohtlikud puud. Otstarbekas on maha võtta ka vahetult seinte ääres kasvavad puud, mis okste või juurtega kahjustavad hoone konstruktsiooniosi. Kui kaugel võiks puu minimaalselt seinast olla, sõltub konkreetsest olukorrast, kuid reeglina võiks ta olla mitte lähemal, kui pool võra läbimõõtu. Valgusolude parandamise huvides - suurte puude all on üsna varjuline ja jahe, seda isegi kesksuvel, tuleb vähedekoraatiivsemad puud maha võtta. Kui te aga ei raatsi ilusat puud maha võtta, kuigi peaks, siis võib olla abi ka okste lõikamisest, et võra alla pääseks rohkem valgust.

Grupis kasvanud suurte puude raiumine on sageli komplitseeritud, sest koos kasvades on võrad liitunud ning raiudes grupist ühe puu, võib kogu ülejäänud grupp jääda inetuks. Lehtpuud võivad tekkinud auku pikema aja jooksul küll kasvatada uusi külgoxi, kuid okaspuud jäävad selliseks nagu on.

Võib ka juhtuda nii, et mõne puu seisukord on selline, et peaksite ta kindlasti maha võtma, kuid dekoratiivsuse tõttu või muudel põhjustel ei tahaks seda teha. Murdumisohtlikke harusid, või oksi saab toetada palgijupiga, vaieritega - lahendus sõltub konkreetsest situatsioonist, kuid kunagi pole ikkagi täit garantiid, et puu ei murdu või ei kuiva. Samas meenutab käänd või isegi kõrgem kändtüügas, millele on näiteks lastud ronitaimed kasvama endist puud. Et puu "vaim" aias püsiks võite langetatud puu puidust ehitada aeda pingi, pakktee, purde vm lihtsa asja.

Ilupõõsad

Ilupõõsad on unarusse jäänud aias ühed probleemsemad, sest hooldamatuse tõttu tekib palju kuivanud oksi, mitmed juurevõsu andvad põõsaliigid levivad laialdastele pindadele, hekid kasvavad üle ja laasuvad alt, põõsaste vahel kasvavad sageli loodusliku uuendusena tekkinud vahtrad, saared, toomingad jt liigid, mille likvideerimisega saavad paratamatult oluliselt

kahjustada ka põõsad ise. Üldjuhul tuleb ulatuslikele pindadele levinud metsistunud põõsad ja isetekkeline sobimatu looduslik uuendus likvideerida, st maha lõigata ja edasise levimise vältimiseks ka juurida. Säilitada tuleks dendroloogiliselt huvitavamate või haruldasemate liikide esindajad (muidugi tuleb vaadata ka nende välimust) ja põõsad, mida on võimalik noorenduslõikusega dekoratiivsemaks muuta. Samuti võib teha noorenduslõikuse ülekasvanud hekkidele. Noorenduslõikuse idee seisneb selles, et põõsad lõigatakse maha (soovitavalt märtsis-aprillis) nii, et jäävad ca 15...20 cm kõrgused tüükad. Kui põõsal on piisavalt elujõudu, tekivad uued noored oksad, mida saab siis vastavalt vajadusele kujundada. Okaspuudele noorenduslõikust ei tehta!

Viljapuud ja -põõsad

Viljapuud, eriti aga viljapõõsad on vanades aedades tihti juba vanuses, mil viljakandvus hakkab vähenema. Tuleme ajastust, kui igati püüdis oma aias kasvatada kõike eluks vajalikku, mistõttu sageli istutati ka viljapuid- põõsaid aedadesse suhteliselt tihedalt. Nüüdseks on need, eriti, kui vahepeal on hooldus olnud kehvapoolne, sageli ülekasvanud ja muutunud väga tihedaks. Juba avaruse suurendamise huvides on otstarbekas neist osa maha võtta, eriti metsistunud põõsad (näiteks kreek või vaarikas). Olen kohanud arvamust, et vanu viljapuid-põõsaid pole üldse aeda mõtet alles jätta. Kui jutt käib viljasaagist, on see kindlasti nii, ent kujunduse seisukohalt võib mõne vana huvitava võra või tüvega heast sordist õunapuu kasvama jätta, eriti, kui valdava osa olemasolevast haljastusest moodustavad likvideeritavad viljapuud-põõsad. Muidugi pole viljapuud eriti pikaealised, kuid kuniks uushaljastus järele kasvab, annavad nad veidi varju palaval suvepäeval, mõne puuvilja suhu pistmiseks sügisel, ning pakuvad lastele võimalusi ronimiseks.

Ronitaimed

Olemasolevad ronitaimed valmistavad sageli peavalu, sest kasvades seintel ja katusel aitavad nad kaasa sein- või katusekattematerjali hävinemisele. Puithoonete ja punasest tellisest hoonete seintele mõjuvad tõepoolest ronitaimed kahjustavalt, kui need kasvavad otse seinapinnal, sest taimede alla tekkiv suhteliselt niiske õhk on väheliikuv. Teiseks segavad otse seintel kasvavad ronitaimed seinte korrastamist ja hooldamist.

Palju räägitakse ronitaimede kahjulikust mõjust konstruktsioonidele, kuid on ka positiivseid nüansse. Näiteks on ronitaimedega kaetud seinad soojemad, sest tihe lehtede ja okstevõrk toimib tuuletõkkena. Samuti väheneb ronitaimedega kaetud päikesepoolsetel seintel päevane temperatuuride kõikumine, külgtuulega seinale sattuv vihmavee hulk ning seinale langeva

ultraviolettkiirguse tase - nähtused, mis säästavad seinamaterjali. Visuaalselt aitavad ronitaimed paremini teie vastremonditud hoone sobitada ümbritseva vana aiaga.

Et hoone ja ronitaim omavahel läbi saaksid, tuleb ronitaimed hoida seinast eemal. Selleks tuleks ronitaimed suunata seintele kinnitatud sõrestikele. Sõrestiku ja seina vahele peaks jääma 10...20 cm laiune õhuvähe tuulutuseks. Muidugi on problemaatiline juba seinale kasvanud ronitaimede suunamine sõrestikule. Kui soovitakse taimi säilitada, siis laisemale inimesele on lihtsaimaks võimaluseks ja lisatööde vältimiseks alati tagasilõikus: ronitaimed lõigatakse suhteliselt madalalt maha ja oodatakse, kuni need ajavad uued harud. Selline tegevus ei pruugi aga alati õnnestuda, sest vanad ja suured taimed võivad hukkuda. Raskemaks variandiks on ronitaimede lahtiharutamine seintelt nii, et taimetele tekiks võimalikult vähem vigastusi. Edasi painuta lahtiharutatud taimed ettevaatlikult maha, väldi seejuures harude murdumist, paigalda sõrestik ning kinnita seejärel taimed sõrestikule. Esiolgu tuleks oksad mitmetest kohtadest kinnitada nõõridega, hiljem kinnitub taim juba ise. Soovitatavalt tuleks sellised tööd ette võtta varakevadel.

Püsikud

Püsikutega harilikult probleeme ei teki, sest vähegi pikemalt hooldamata aias paljud neist hävinevad. Ent siiski mõned ilutaimedena kasutatavad püsikud (näiteks bergeeniad, hostad, käokingad, mõned kukeharjad, kitseenelas jne) võivad ka hooldamata tingimustes suhteliselt hästi vastu pidada. Vanas aias, eriti aga mingite tingimuste poolest ekstreemalsetes oludes (näiteks niiske varjuline või päikesele avatud põuane kasvukoht) kasvavatesse püsikutesse tuleks suhtuda üsna tähelepanelikult, sest õnnestunud kohanemine kohalike oludega näitab taimede sobivust sinna. Näiteks suurte puude varjus kasvav piibelehevaip või kruusasel maakeldrikatusel kasvav harilik kukehari võib olla hävinenult asendamatu.

Säilinud püsikutele, mis jäävad ette ehitustöödele või ei paikne sobivas kohas mingitel muudel põhjustel võiks leida uue koha ja nad sinna ümber istutada. Kui taim isegi väga ei meeldi võiks seda võtta, kui tasuta istutusmaterjali.

Muru

Vanas aias tahetakse sageli rajada uus muru, kuna olemasolev hooldamatuna ei näe sugugi pildiajakirjast nähtu moodi välja. Uut muru on mõtet rajada juhul, kui olemasolev ehitustööde, raiete või pindade tõstmise-langetamise tõttu hävineb või suures osas saab kahjustatud. Vastasel korral saab sageli ka vähem kulukate vahenditega hakkama.

Eeskätt on vanas aias aegade jooksul välja kujunenud ainulaadne, vaid sellele kohale omane taimestik, mis sobib kõige paremini antud kasvukohatingimustega. Kui teil on tahtmist veidi oodata, siis piisab vaid regulaarsest niitmisest, võib-olla ka natukesest väetisest, et olemasolevast niidust saaks teie õuemuru. Tõsisema muruniidukiga saab lahti isegi mätastest. Kui tekkiv pind ei ole võib-olla laudsile, pole ka sellest midagi katki, sest veidi lainjas maapind vaid suurendab avaruse muljet ja häirivad lohud või künkakesed saate alati labidaga tasandada. Ent kui maapind on ikka väga konarlik, võib selle pealmise kihi freesida, siis tasandada, ning külvata muruseeme.

Võib muidugi öelda, et vaid hooldusega kujunev rohupind ei ole muru, sest peale kõrreliste jääb sinna tahes-tahmata kasvama ka muid niitmist taluvaid rohttaimi? Eks see olegi rohkem tunde küsimus: ühel juhul on teil juba olemas roheline pind, millel võite kohe rahumeeli tallata, teisel juhul saate kujundada just sellise pinna nagu tahate, kuigi peate selleks rohkem investeerima ja vaeva nägema.

Vana aia taimed - õnn või õnnetus?

Eks ta ole. Kindlasti tekitab eelpoolkirjutatu vastakaid emotsioone ja nii lihtne nagu paberil paistab see kõik ka alati pole. Vana aia korrastamine sarnaneb vana hoone korrastamisele - mõlemal juhul ei saa te teha mida tahate, vaid peate arvestama eeskätt head tava, koha ajalugu, traditsioone, ansamblist terviklikkust ja veel paljusid muid asju. Kindlasti on vana aia korrastamine võrreldes uue aia rajamisega kohati kallim ja keerulisem, kui seda teha, arvestades eelpoolkirjeldatud kriteeriume. Loomulikult tuleb aeda korrastada arvestades praegust situatsiooni, oma vajadusi ning perspektiive, kuid need uuendused peaks lähtuma paljuski ka endisest.

Kelle jaoks on vana maja ja aed väljakutse, kelle jaoks probleem - eks vastavalt ostab üks vana talukoha või linnamaja, teine tühja ehitusplatsi või valmis uue maja kesk lagedat põldu. Vanad taimed aias vajavad kohati rohkem hooldust ja tähelepanu, kui noored. Nad on juba olemas ja teie ei saa üldjuhul ilma raieteta situatsiooni muuta. Te peate arvestama murduvate okste ja lehekuhjadega, mis tekivad igal aastal, samuti multšimise, talvekatte, okstelõikamise ja veel paljude asjadega, mida te sobiva kavandi korral uues aias suudaksite vältida või teha minimaalselt. Teisalt on olemasolev taimestik juba olemas, te ei pea ootama selle kasvamist ühes enda vananemisega. Piltlikult öeldes ei pea enam te enam ruumi looma, vaid seda ainult kohendama. Vähemalt vanas aias on teil, oma maale astudes, kasvõi kuhu kaabu riputada...

